УДК 159.923

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-1\(3\)-422-431](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-1(3)-422-431)

Черевко Олександр Володимирович аспірант PhD, кафедри авіаційної психології, Національний Авіаційний Університет, проспект Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03058, тел.: (093) 911-33-22, <https://orcid.org/0000-0003-1902-6852>

ВРАХУВАННЯ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС ДУХОВНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У процесі навчання на особистість впливає велика кількість факторів, які обумовлюють успішність її діяльності, і врахування яких відкриває можливість контролювати процес духовного розвитку і впливати на нього, досягаючи духовної самореалізації. Яка обумовлена практичним втіленням своїх талантів, здібностей задатків, спираючись на власні і набуті ідеали, цінності та переконання, спираючись на когнітивно-світоглядну картину світу.

Вступаючи до вищого навчального закладу людина вже має певний рівень духовного розвитку, уявлення про дійсність та оточуючу реальність. Взаємодіючи з студентською та науковою спільнотою у вигляді викладачів, вона зіштовхується з том, що у кожної людини свій рівень інтелектуальних, когнітивних та культурних особливостей, із-за чого існує ризик непорозумінь при розгляді одних і тих самих явищ.

Зазначається можливість привнесення своїх культурних та світоглядних особливостей та знань, або роль впливу культурних і світоглядних особливостей інших людей, як у конструктивному так і деструктивному виді.

Розглядається роль високого та низького рівня когнітивного розвитку людини через явище конформізму та нонконформізму, з особливостями та варіантами особистісних проявів. Описуються проблеми з якими зустрічаються талановиті та інші студенти під час навчання та духовного розвитку, з перепонами, які необхідно подолати для досягнення духовної самореалізації.

Розглядається особливість деструктивного впливу оточення, яке обумовлює рівні амбіцій та вподобань, з можливим негативним впливом шляхом знецінення людських домагань та цінностей. З необхідністю психологічної і психічної самокорекції, для підтримки стабільності розвитку та відновлення руху на шляху до духовної самореалізації.

Висвітлюється важливість правильного відношення до академічних знань, як до базової світоглядної методологічної картини, яку неминуче потрібно трансформувати та вдосконалювати власною творчої діяльністю, займаючись самоосвітою та самовдосконаленням.

Описується важливість діагностики та вияву індивідуальних особистісних якостей, здібностей та талантів людини, які сумісно з вподобаннями особистості, повинні слугувати основою для вибору спеціальності на пряму навчання, для максимального розкриття потенціалу та досягнення духовної самореалізації.

Ключові слова: духовні цінності, когнітивна, методологічна та світоглядна картина світу, оточення, рівні духовного розвитку, цілі, таланти, здібності, студентське середовище.

Cherevko Olexander Volodymyrovych PhD student, department of Aviation Psychology, National Aviation University, Lubomyr Husar Ave., 1, Kyiv, 03058, tel.: (093) 911-33-22, <https://orcid.org/0000-0003-1902-6852>

CONSIDERATIONS OF THE FACTORS INFLUENCING THE PROCESS OF SPIRITUAL SELF-REALIZATION IN MODERN STUDENT ENVIRONMENT

Abstract. In the process of learning a personality is influenced by a great number of factors, which determine the success of his activity, and consideration of which opens an opportunity to control the process of spiritual development and to influence it, achieving spiritual self-realization. Which is conditioned by practical embodiment of one's talents, abilities, assignments, based on one's own and acquired ideals, values and beliefs, based on a cognitively world view.

By entering a higher education institution, a person already has a certain level of spiritual development and an understanding of reality and the surrounding reality. Interacting with the student and academic community through teachers, it is faced with the fact that each person has a different level of intellectual, cognitive and cultural attributes, due to which there is a risk of misunderstanding when dealing with the same phenomena.

The possibility of bringing in one's own cultural and attitudinal traits and knowledge or the role of influence of other people's cultural and attitudinal traits, both in a constructive and destructive way, is highlighted.

The role of high and low cognitive development of a person through the phenomenon of conformism and non-conformism with peculiarities and variants of personal manifestations is considered. The problems encountered by talented and other students during learning and spiritual development are described, with obstacles to be overcome to achieve spiritual self-realization.

The specific destructive influence of the environment, which determines levels of ambition and preference, with possible negative influence by devaluing human aspirations and values, is considered. The need for psychological and mental self-correction to maintain developmental stability and restore movement towards spiritual fulfilment.

The importance of correct attitude to academic knowledge as a basic worldview methodological picture, which inevitably needs to be transformed and improved by own creative activity, engaging in self-education and self-improvement, is highlighted.

The article describes the importance of diagnostics and manifestation of individual personal qualities, abilities and talents, which together with personal preferences should serve as a basis for choosing a specialty, for maximum disclosure of potential and achievement of spiritual self-realization.

Keywords: spiritual values, cognitive, methodological and attitudinal worldview, environment, levels of spiritual development, goals, talents, abilities, student environment.

Постановка проблеми. Студентство являє собою важливий етап залучення особистості у життя суспільства, завдяки отриманню низки світоглядних та академічних знань, розширюючи уявлення по дійсність. І в процесі корегуючи духовні основи, які слугують опорою для майбутнього життя особистості. Сучасні вищі навчальні заклади, відкриті для різноманіття народів, етносів, соціальних верств та індивідів різного інтелектуального рівня, із-за чого, проходячи період соціалізації, кожен студент адаптує свої переконання, погляди, духовні цінності та ідеали до суспільно доречного рівня, щоб досягати взаєморозуміння з оточуючими, та отримувати конструктивний зворотній зв'язок від оточуючих людей. У цьому процесі існують фактори які впливають на процес духовної самореалізації в сучасному студентському середовищі.

Студентський період займає значне місце у житті людини, адже дозволяє їй вдосконалити своє розуміння методологічних засад, цінностей, поглядів та усвідомлення природи світоустрою. Реалізуючи у студентський період творчий потенціал яким вона володіє, з втіленням своїх здібностей та талантів у суспільно корисну діяльність, як на науковому так і професійному рівні, паралельно з навчанням та у подальшому періоді після його завершення. Втілюючи тим самим свої духовні цілі, ідеали та досягаючи духовної самореалізації у житті. Саме тому важливим завданням є висвітлення особливостей врахування факторів, які впливають на духовну самореалізацію в сучасному студентському середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні питання врахування факторів духовної самореалізації в сучасному студентському середовищі залишається зовсім не вивченим, з відсутністю загальної моделі факторів та проявлених в них проблем, які впливають на цей процес.

Метою цієї статті є висвітлення врахування основних факторів та притаманних їм проблем, вирішення яких значно впливає на процес успішної духовної самореалізації людини в студентському середовищі.

Виклад основного матеріалу. Вступаючи до вищого навчального закладу, людина вже має певну пізнавально-духовну картину світу, яка

включає ряд ідеалів, цінностей, переконань, поглядів та уявлень про світоустрій. Від правильного розуміння чого залежить життєвий успіх людини, її здатність до самореалізації своїх можливостей.

Згідно з вченням про саморозвиток, існує низка рівнів духовного розвитку людини з індивідуальними цілями та амбіціями, на сам перед досягнення яких є основою реалізації внутрішнього потенціалу людини та її духовного розвитку, що відомо з [1,31]. А саме:

- Обмеженість жагою до насолоди від життя, керуючись лише задоволенням своїх базових життєвих потреб;
- Жага до фінансового розвитку зі створенням сім'ї, живучі лише заради неї;
- Жага до відстоювання соціальної справедливості на рівні всього світу або країни;
- Жага духовного саморозвитку та самовдосконалення з пізнанням «надсвідомості і Вищого Я», з досягненням досконалості на всіх існуючих рівнях. Активна реалізація цілей відповідного духовного рівня, є основою досягнення успіху у процесі духовного розвитку та досягненні духовної самореалізації або неуспіху, якщо людина реалізує цілі іншого рівня розвитку.

Перше, з чим стикається особистість при вступі до університету, - це безліч можливих етнічних груп із різними культурними поглядами та релігійними переконаннями. Зі значними відмінностями у формулюванні та описі життєвих принципів, різними рівнями структурної деталізації складності об'єктивно існуючих явищ внутрішньої та зовнішньої реальності людини. Ці відмінності пов'язані з різним когнітивним та інтелектуальним рівнем кожної людини, який, на думку нейрофізіологів, може у різних людей відрізнятися у рази, навіть у однієї й тієї ж етнічної групи, що відомо з [2, 303-304].

Не маючи тісного зв'язку з своїми культурними коренями, людина змушена займатись пошуками, та перебирати різні ідеологічні, духовні та методологічні концепції. Будучи змушеною приділяти багато часу, для вивчення та емпіричної перевірки їх доцільності та продуманості. Тим самим здобуваючи досвід та розуміння, яке дозволяє корегувати свої ціннісно-духовні орієнтири.

У випадку, коли людина наслідую культурні цінності від свого найближчого оточення, але без ґрунтового розуміння їх доцільності та суті, то проявляє більшу прихильність до відмови та їх перегляду, керуючись доцільністю практичної їх перевірки на основі саме свого деструктивного досвіду. Що як правило дає деструктивні наслідки для духовного та психічного здоров'я особистості, адже людина витрачає час, та забруднює свідомість та підсвідомість недосконалими поглядами.

Розглядаючи випадок, коли людина керується певним обраним поглядом на реальність, який задовольняє її вподобання, відповідні її рівню когнітивних можливостей розуміння дійсності, особистість неминуче бачить, що кожна людина сприймає оточуючий світ по-різному, як на особистісному рівні студентської спільноти, так і у академічній науці загалом, що відомо з [3,45].

Людина бажає бути частиною цілого та мати однодумців у своїй академічній спільності, втілюючи свій вроджений потенціал. У випадку коли має місце відмінність рівня духовного розвитку, з'являються різноманітні проблеми та непорозуміння, в наслідок різних цінностей та інтересів. Що призводить до індивідуального абстрагування особистості від студентського середовища, яке має чужорідні соціальні та когнітивно-світоглядні норми.

Кожна особистість бажає взаємодіяти з представниками свого інтелектуального та соціально-культурного рівня. Коли людина вимушена взаємодіяти з культурно нижчими малими соціальними групами, це підвищує ризики особистісно-культурної деградації. В контексті ввімкнення захисних психологічних механізмів з внутрішньою ізоляцією до неблагополучних зовнішніх умов, це має позитивну сторону до занурення та сконцентрованості людини на науковій роботі. Тим паче з іншого боку людина починає менше приділяти увагу спілкуванню, що при екстраверсії може переживатись зі станом комунікативної кризи з дефіцитом спілкування та відчуттям самотності, навіть знаходячись у тісному контакті з студентським середовищем.

Розглянутий процес може компенсуватись шляхом взаємодії з викладачами, які знаходяться на більш високому рівні інтелектуальних та педагогічних компетенцій, у іншому випадку через підтримання зв'язків з близькому по рівню розвитку оточенням та друзями, або через відновлення комунікацій після завершення взаємодії з студентським середовищем. У цьому факторі існує ризик виникнення вербальних блоків, при отриманні негативного зворотного зв'язку від оточення, при спробах донесення до нього свого розуміння доцільності слідування певним цінностям, та згубності допущення шкідливих звичок. Які для деяких людей на їх рівні культурного та інтелектуального розвитку сприймаються як норма та доцільний спосіб зняття стресу з пригніченням свідомості. Що хоча і створює ілюзію витіснення психічних і психологічних проблем, страхів, фобій та травм, але не вирішує їх, а лише посилює. З виникненням негативного сприйняття відмінних соціально-культурних студентських груп та культурної ізоляції, від прояву в оточенні принципово недопустимих та неприйнятних згубних когнітивних явищ. Які обумовлені деструктивним способом життя деяких студентських спільнот, які перебувають на більш нижчому соціокультурному рівні розвитку. Що при спробах конструктивного впливу та донесення більш вищих цінностей, супроводжується з ризиком виникнення вивченої безпорадності, із-за неможливості швидкої зміни цього середовища, та недоцільно великими енергетичними та психічними витратами на такий вплив. Орієнтуючись бажанням альтруїстично покращувати своє оточення, навіть несвідомо транслюючи свої переконання, культурні та духовні цінності, з блокуванням можливий негативний впливу студентського середовища під час соціалізації та формування сприйняття соціальної норми.

У цьому процесі значне місце має фактор формування рівня норми, який формується виходячи із зовнішніх соціокультурних умов у якому перебуває особистість. Отримуючи позитивний відгук з визнанням на докладені незначні зусилля, існує ризик зменшення власних вподобань, щодо рівня особистісних амбіцій. При висуванні ще більших вимог, які мотивують людину до більшого самовдосконалення та розкриття своїх здібностей, це призводить до підвищення рівня розуміння норми у контексті реалізації усвідомлення цінності свого самовдосконалення. Отже студентське середовище або мотивує до прикладання зусиль, або обмежує розвиток особистості певними заниженими стандартами до визнання з внутрішнім орієнтиром до амбіцій.

У цьому факторі важливу роль має явище конформізму та нонконформізму, з низкою алгоритмів поведінки.

Маючи високий когнітивний потенціал, та проявляючи високий рівень амбіцій. Коли особистість помічає недоліки у існуючих методологічних моделях, які на нижчому когнітивному рівні вирішують задані проблеми, але на більш вищому рівні мають значні недоліки. То проявляючи нонконформізм із збереженням свого когнітивного рівня сприйняття, людина зазначить на помилки методологічної та ідеологічної моделі, яка являє собою основу академічного сприйняття. У цій ситуації є ризик виникнення непорозумінь у науково-студентській спільноті, у якій інші студенти та викладачі, можуть не мати достатню широту компетенцій, знань, досвіду і інтелектуально-когнітивного рівня усвідомлення природи певних явищ, із-за застосування більш спрощених методологічних та ідеологічних моделей, що обумовлено нейрофізіологічними особливостями індивідуального розвитку підполів мозку. Із-за чого, особистість орієнтуючись на вроджену геніальність, високий особистісний потенціал не має змоги одразу вносити в соціальну та наукову спільноту проривні погляди та відкриття, будучи вимушеною спрощено обґрунтовувати значно складніші методологічні моделі, до зрозумілого іншим рівня, або недоцільно доводити об'єктивність існування деяких ґрунтовних логічних, міждисциплінарних або інших зв'язків у окремих явищах, загальну картину яких представники з меншим інтелектуальним та когнітивним рівнем об'єктивно не усвідомлюють. Адже має бажання впроваджувати свої актуально-передові моделі, реалізувати свої амбіції та творчий потенціал, отримуючи визнання, ще до здобуття наукового ступеня і авторитету у науковій спільноті.

В наслідок чого, виникає питання доцільності точного виявлення інтелектуально-творчого та когнітивного потенціалу особистості з виявленням широти когнітивних та світоглядних моделей, які вона використовує та на які спирається у своїй науковій діяльності.

Адже досягнувши за класичною схемою визнання у світовому рівні, людина змушена даремно втрачати значну кількість часу на дискусії з представниками різного рівня повноти ідеологічно-світоглядного та наукового пізнання, з доведенням об'єктивних істин, які вона усвідомила.

Будучи змушеною долати консерватизм, який обумовлений спиранням інших науковців на репродуктивний спосіб навчання та вивчення, замість того, щоб на своєму рівні більш поглиблено вивчати значно складніші явища, які можливі для сприйняття та розуміння особистостей, у яких значно вищий рівень нейрофізіологічного потенціалу.

В наслідок чого, складності духовної самореалізації людини у студентському періоді мають випадковий характер і опираються на везіння у обставинах. Яке опираються на наявність студентського оточення певного інтелектуально-культурного рівня і викладачів більш вищого нейрофізіологічного когнітивного рівня, ніж у самої людини. Саме у такому випадку людина здатна втілювати наявний потенціал, та усвідомлювати власний шлях духовного розвитку, з донесенням до світу і людства відкриттів та нових можливостей. Усвідомивши свою роль у соціальному та професійному середовищі, що розглянуто в [4, 150-151].

Коли необхідна середа для конструктивних комунікацій відсутня, та порозуміння з оточенням неможливе, тим самим виключаючи перспективи визнання інноваційного усвідомлення дійсності, то особистість неминуче вимушена обмежувати свою творчу діяльність, із-за великого випередження наявних у академічній спільноті уявлень методологічних поглядів.

Отже проблематика фактору труднощів духовного розвитку обумовлена тим, що у науковій спільноті існують представники різноманітних рівнів талановитості та рівнів духовного розвитку, в наслідок чого, власний досвід та різна здатність охоплення сприйняття тотожних явищ мають відмінності.

Ця проблема стає значно критичною для наукової спільноти та людства, коли людина схильна до конформізму. Саме у такій ситуації, особистість схильна нехтувати розвитком своїх унікальних та передових поглядів на дійсність, передаючи перевагу загальноприйнятому репродуктивному способу засвоєння знань та науково прийнятих моделях та методологічних засад. Які схильні часто змінюватись, під впливом нових передових відкриттів, які розширюють світобачення оточуючого у оточуючому світі. Призводячи до неминучої активізації захисних механізмів процесу витіснення, перемикаючи увагу на значно нижчі прояви самоактуалізації, та появою вікових криз з відчуттям втраченого власного потенціалу, який не реалізується на практиці. Підсилюючи періодичні стани депресії, з відчуттям марного витрачання часу, як компенсаторний механізм підсвідомої жаги людини до реалізації життєвої програми духовного розвитку, який є максимальним у період студентства.

Проявляючи низький когнітивний потенціал особистість орієнтується спрощеною методологічною моделлю світобачення, ігноруючи та витісняючи незрозумілі, складно усвідомлювані та пояснювані явища, механізмами психологічного захисту. На цьому рівні прояву існує кілька можливих варіанті особистісної активності.

Проявляючи конформізм та знаходячись у оточенні, рівень якого перевищує розвиток людини, особистість схильна переймати світобачення оточуючих, нейтралізуючи механізми психологічного захисту. Така людина переживає навантаження психіки та коливання психічної стабільності, яке обумовлене підвищенням когнітивної та інтелектуальної напруги, компенсуючись підсиленням прояву фанатизму, яке обумовлюється вірою в існування певних явищ. Які усвідомлюють оточуючі, але сама людина не сприймає та не здатна в повній мірі зрозуміти їх суть. Із-за чого певні явища проявляються на рівні переконань та вірувань, які на її рівні інтелектуального, когнітивного та духовного розвитку не мають методологічного пояснення та обґрунтування, по причині виходу складових цих явищ, за межі усвідомлення, обумовлені когнітивними та нейрофізіологічними обмеженнями у особистості.

Проявляючи нонконформізм, та знаходячись у оточенні яке перевищує розвиток людини, особистість схильна до конфліктності та боротьби за відстоювання своїх фанатичних догм та методологічних концепцій. Обумовлюючи свою поведінку відчуттям внутрішнього страху, із-за зустрічі з певними явищами, які знаходяться за межами її здатності усвідомлення, сприйняття та інтелектуального обґрунтування, підриваючи її самооцінку та впевненість у спроможності розуміти та контролювати природні явища. У даному випадку, особистість робить спроби оволодіти шляхом значно вищого рівня духовного розвитку, не оволодіваючи компетенціями та знаннями свого рівня духовного розвитку, що призводить до гальмування процесу самореалізації і духовного розвитку в цілому.

Значним фактором можливості духовного розвитку та самореалізації є оточення, представники якого здатні проявляти та транслювати власні психологічні проблеми, фобії та страхи, намагаючись їх компенсувати за рахунок самої людини. Оскільки людина схильна переймати у процесі соціалізації окрім переконань, поглядів, ідеалів та світогляду оточення ще й когнітивні викривлення, то це створює певні ризики вразливості деструктивними концепціями з викривленням гармонійної та цілісної картини світобачення та здоров'я. Змушуючи прибігати до технік психологічної саморегуляції та самокорекції, щоб відновити цілі докладання власних зусиль, для досягнення духовної самореалізації.

У сучасному студентському середовищі, іноді наявна проблема, яка пов'язана з використанням «чорної риторики» та явища булінгу, у якому володіючи певними різноманіттям певних комплексів, особистість прикладає зусилля до знецінення досягнень інших людей, тим самим підвищуючи самооцінку завдяки приниженню оточуючих. Із-за чого, формуються стійкі ризики зіткнення з знеціненням своїх поглядів, цінностей, вподобань та ідеалів. З можливим розвитком фобій та страхів, які можуть викликати сором під час висловлювань, відстоюванні власної позиції та супроводжуватись відмовою від

спроб досягнення та реалізації власних амбіцій, які здатні значно перевищувати рівень домагань оточення.

Тому для втілення своїх амбіцій та вподобань у процесі духовного розвитку необхідно розвивати свої риторичні та мовні навички, навчаючись аргументовано захищати та відстоювати свої ідеали та погляди.

Також має місце фактор усвідомлення доцільності ролі університету у житті особистості, розглядаючи його не як методологічний фундамент, який дозволяє усвідомити базовий рівень знань з різноманітним наукових, ретельно перевірених поглядів, а як консервативний стандарт, який має вичерпні знання, які не потребують вдосконалення. Таке бачення створює обмеження у розвитку людини, потенціал якої не може в повній мірі розкриватись, адже сутність духовного вдосконалення полягає в тому числі у тому, щоб оволодівати рівнем доступних знань, та через власну творчу діяльність трансформувати їх в більш досконалі системи, неперервно займаючись самоосвітою.

Дуже важливим є діагностування особистісних якостей та здібностей, з вибором напрямку навчання на основі їх та вподобань. Адже саме повне розкриття власних задатків дозволяє в повній мірі реалізовувати та втілювати когнітивний та нейрофізіологічний потенціал особистості, що як наслідок і дає необхідне кожному відчуття щастя, яке слугує показником гармонійного процесу духовного розвитку та самореалізації.

У сучасному студентському середовищі проблема випадкового вибору напряму навчання та розвитку є розповсюдженою, обумовлюючись відсутністю чітких критеріїв якостей, рівнів розвитку та об'єктивно обумовлених духовних основ індивідуальної природи особистості. Які слугують чітким орієнтиром у вияві об'єктивних та реальних життєвих цілей, досягнення яких дозволяє духовно і матеріально-цілісно розвиватись досягаючи самореалізації. У протилежному випадку випадкового вибору сфери та напряму практичної діяльності та спеціальності, призводить до виникнення можливої помилки, докладаючи зусилля у області, яка не відповідає вродженим задаткам та здібностям людини, в наслідок чого, рівень її реалізації може мати певні складності, з відсутністю достатнього розвитку на необхідних рівнях.

Висновки. Отже, особливості факторів, які впливають на процес духовної самореалізації в сучасному студентському середовищі залежать від правильної діагностики та вияву когнітивного та духовного рівня розвитку особистості. Наявності та повноти світоглядного розуміння світоустрою з можливістю взаєморозуміння один одного, з студентами, викладачами та науковою спільнотою. Обумовленості нейрофізіологічними індивідуальними особливостями та відмінностями на різних рівнях духовного розвитку людини, з індивідуальними життєвими цілями, критеріями та розумінням сенсу свого життя, у якому щастя та самореалізація досягається їх досягненням.

Враховуючи фактор ризику творчого вигорання із-за обмеженістю лише репродуктивним способом навчання, обмежуючи свою здатність творчого та

талановитого самовираження. Обумовлюється можливим зіткненням з іншим рівнем когнітивного розвитку оточення, деструктивним когнітивним впливом та спробами оточуючих компенсувати свої патологічні стани психіки, з фобіями, страхами, знеціненням досягнень, вподобань, мрій та цілей особистості, з ризиком виникненням тенденцій ізоляції, явища творчого вигорання або ускладнення духовного розвитку та самореалізації у студентському середовищі.

Література:

1. Эльманович С.Д. Законы Ману. М: «ЭКСМО-Пресс», 2002. 496 с.
2. Савельев. С.В. Стереоскопичный атлас мозга людини. AREA XVII, 1996. 352 с.
3. Помиткін Е.О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості: посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 144 с.
4. Ямницький В.М. Психологія життєтворчої активності особистості: [монографія]. Рівне: РДГУ, 2004. 360 с.

References:

1. Jel'manovich, S.D. (2002). *Zakoni Manu [Laws of Manu]*. M: «JeKSМО-Press» [in Russian].
2. Savel'ev, S.V. (1996). *Stereoskopichnij atlas mozku ljudini [Stereoscopic atlas of the human brain]*. AREA XVII [in Ukrainian].
3. Pomitkin, E.O. (2013). *Psihologichna diagnostika duhovnogo potencialu osobistosti [Psychological diagnosis of the spiritual potential of the individual]*. Kirovograd: Imeks-LTD [in Ukrainian].
4. Jamnic'kij, V.M. (2004). *Psihologija zhittetvorchoї aktivnosti osobistosti [Psychology of life-creating activity of the individual]*. Rivne: RDGU [in Ukrainian].